

SHAHAR SHAROITIDA KO'P FUNKSIYALI BINOLAR.

*Islamova Dilnoza Gayratovna - katta o'qituvchi
Ziyatova Aziza Fayzullo qizi - BIvaA 1-kurs magistranti
Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti,
Samarqand, O'zbekiston.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada shahar sharoitida ko'p funktsiyali binolarni o'rganish, ushbu binolarning zamonaviy arxitekturadagi funktsiyasini tahlil qilish haqida ma'lumot berilgan. Muayyan funktsiyalarni bajarish uchun mos bo'lgan ayrim turdagi binolarning tahlili tasvirlangan.

Аннотация. В данной статье представлена информация по исследованию многофункциональных зданий в городских условиях и анализу функции этих зданий в современной архитектуре. Описан анализ некоторых типов зданий, подходящих для выполнения определенных функций.

Annotation. Annotation. This article provides information on the study of mixed-use buildings in urban settings and the analysis of the function of these buildings in modern architecture. An analysis of certain types of buildings suitable for performing certain functions is described.

Kalit so'zlar: shaharsozlik, ko'p funktsiyali, inshootlar, ko'p qavatli, ko'p kvartirali uy, ma'muriy bino, savdo markazi, savdo binolari, tuzilma.

Ключевые слова: градостроительство, многофункциональное, сооружения, многоэтажный, многоквартирный дом, административное здание, торговый центр, коммерческие здания, сооружение.

Key words: urban planning, multifunctional, structures, multi-storey, residential building, administrative building, shopping center, commercial buildings, structure.

Kirish. Ko'p funktsiyali inshootlar tabiatan yangi emas, ammo ular ongli ravishda zamonaviy arxitektura lug'atidan chiqarib tashlangan. Afina Xartiyasi tomonidan e'lon qilingan funksionalizmning shahar muammolarini hal qilish qobiliyatiga bo'lgan ishonch ko'p funktsiyali tuzilmalarning turg'unligiga aylandi. Asosiy maqsad muayyan funktsiyalarga mos keladigan binolarning ayrim turlarini ishlab chiqish edi. Barcha funktsiyalar uy - joy, ish va boshqalar bo'lgani uchun binolarning turlari bir-biriga o'xshamasligi, har xilligi antimqli tuyuladi va inshootdan maksimal darajada foydalanish uchun har bir bino turi ko'p funksional bo'lishi kerak edi. Zamonaviy arxitektura falsafasi shaharsozlikning barcha tamoyillariga shu qadar ta'sir ko'rsatdiki, belgilangan qoidalar doirasida har qanday ko'p funktsiyali tuzilmani qurish qiyin bo'ldi.

Materiallar va usullar. Binoning shakli uning funksional mazmuni bilan belgilanadi deb hisoblagan zamonaviy me'morlar funksional talablarga ustunlik beradigan nazariyalarni ishlab chiqdilar. Ko'p qavatli ko'p kvartirali uy, ma'muriy bino, savdo markazi yoki yakka tartibdagi uy kabi zamonaviy me'morlar tomonidan ishlab chiqilgan binolarning alohida turlari ularning ichki funksiyalariga mos keladi; biroq, o'ylamasdan bir-biriga bog'langan holda, ular organik shahar yarata olmaydi. Bunday prototiplar faqat bitta funksiyaga xizmat qiladigan izolyatsiya-alohida qilingan muhitni yaratadi. Bunday ko'pfunksional binolardan tashkil topgan zamonaviy shahar hududlari "eski" shahar makonida saqlanib qolgan hayotning xilma-xilligi va murakkabligini yo'qotmoqda. Bugungi kunda bizning maqsadimiz bu izolyatsiya-alohida qilingan qismlarni bir-biriga bog'lashdir, shunda ularning shakllari va faoliyati o'zaro to'ldiriladi va faol shahar hayotini qayta tashkil qiladi.

Hozirda faoliyat ko'rsatayotgan ko'plab misollar osonlikcha amalga oshirilmadi. Ular nafaqat ko'p funksiyali foydalanish g'oyasini falsafiy qabul qilish uchun, balki ma'muriy, moliyaviy va operatsion cheklovlar dunyosida bunday tuzilmalarning haqiqiy qurilishi uchun ham davom etayotgan kurashni tasvirlaydi. So'nggi yillar ichida shahar markazida aralash foydalanish mumkin bo'lgan binolarni qurishga xalaqit beradigan qonunlarni o'zgartirish uchun harakat qilinmoqda. Bunday tendensiyaga qarshi qo'yilgan asosiy dalil shundaki, bitta tuzilishda bir nechta funksiyalarning kombinatsiyasi iqtisodiy emas deyilmoqda.[3]

Turar-joy va savdo funksiyalarini birlashtirish nafaqat konstruktiv va iqtisodiy jihatdan foydasiz, balki foydalanish va boshqarishda ham samarasiz bo'ladi, deb ishonilgan. Biroq, ushbu dalillarda qo'llanilgan statistika faqat qurilish sanoatining hozirgi kungacha ixtisoslashuvini aks ettiradi. Vaqt o'tishi bilan qurilish texnikasining ixtisoslashuvi ko'pfunksional binolarning iqtisodiy jihatdan samarali bo'lishiga olib keldi. Shuni unutmasligimiz kerakki, ko'pfunksional tuzilmalarning birinchi prototiplari bugungi tajribani hisobga olgan holda ayniqsa samarali bo'lmagan. Faqatgina ushbu binolarning ommaviy qurilishi va takomillashtirilishi ularni iqtisodiy jihatdan samarali qildi. Ammo shunga qaramay, agar biz ularni shaharning umumiy iqtisodiyoti nuqtai nazaridan ko'rib chiqsak, bunday binolar shahar hayotining rivojlanishiga zarar etkazadigan butun hududlarni qurishni boshlaganda, ularning iqtisodiyoti shubhali bo'lib qolmoqda.[1]

Ko'p funksiyali tuzilmalar teng yoki hatto tejamkor bo'lishi mumkin, ammo qurilish qoidalari va moliyalashtirish shartlari hali ham ularni yaratishga yordam bermaydi. (Masalan, mamlakatimizdagi uy-joy kreditlari uy-joy korporatsiyasi bilan kelishilgan bo'lishi kerak. Savdo binolari bino hajmining 10% dan ortig'ini tashkil etadigan turar-joy binolarini qurish uchun undan kredit olish qiyin.) ko'pfunksional inshootlar shahar qurilishi uchun tejamkorroq degan da'vo, agar shahar miqyosida ko'rib chiqilsa, asossiz bo'lib chiqadi. Bunday binolardan tashkil topgan joylar faqat

kun yoki haftaning bir qismida ishlatiladi, qolgan vaqt esa bo'sh. Aksincha, ko'p funksiyali tuzilmalar odamlarni turli vaqtlarda to'playdi, ya'ni, shahar makonidan ancha samarali foydalaniladi. Ko'p funksiyali binolarni qurish uchun kapital qo'yilmalar ko'pfunksional binolarga qaraganda yuqori bo'lsa-da, shahar to'qimalaridan ko'proq foydalanish tufayli ularning eksplutatsiyasi arzonroq. Nazoratsiz ko'pfunksionalizm oxir-oqibat shahar hayotini buzadi, shu kabi alohida binoni ham. Buni rivojlangan chet eldagi Nyu-Yorkning Bronks turar-joy bloki, Sent-Luisdagi Prute Aigow turar-joy bloki, Detroyt markazidagi biznes rayoni va boshqalar yaxshi tasvirlaydi.[2]

Ko'p qavatli ko'p funksiyali komplekslar - tuzilmalar, maqsadi va foydalanish bo'yicha turli xil binolar guruhlarini (ma'muriy idora, ko'ngilochar, sport-sog'lomlashtirish, madaniy-ko'ngilochar, jamoat joylari) yagona ishlab chiqilgan hajmda joylashtirish uchun mo'ljallangan. Oziq-ovqat, savdo va boshqalar). bloklarining hajmi va nisbati aniqlanadi dizayn topshirig'i, shaharsozlik holati, shuningdek, kontseptsiya murakkab.¹

1-расм. Ko'p qavatli ko'p funksiyali kompleks.. Автор - Казаркина Н.Н., ПЗ-1-04.

<https://vgasu.ru/attachments/chesnokova.pdf>

Asrimizning boshlarida shaharsozlikning zamonaviy falsafasida noto'g'ri tushunilgan funksionalizm bilan bog'liq oqimlar tarqaldi. Masalan, Ikkinchi jahon urushidan so'ng ularning ta'siri ostida Shimoliy Amerika shaharlari paydo bo'ldi, natijada tuzatib bo'lmaydigan xatolar yuz berdi. Funksional bo'linishning ulkan shaharsozlik tajribasi deyarli Amerika shahrining o'limiga olib keldi. Jeyn Jekobe

¹ <https://vgasu.ru/attachments/chesnokova.pdf>

o'zining "Buyuk Amerika shaharlarining o'limi va hayoti" kitobida buning natijalarini tasvirlaydi.

Xulosa. Ko'p funktsiyali inshootlar shaharning "sog'lig'ini" tiklashga yordam beradi degan fikr shahar ichidagi murakkab munosabatlarni tushunishimizga asoslanadi. Har qanday tirik organizmda bo'lgani kabi, shaharda ham uning qismlari o'rtasida murakkab bog'liqlik mavjud. Sog'lom shaharda bunday o'zaro bog'liqlik birinchi qarashda har doim ham ko'rinmaydi, ammo tarkibiy qismlardan biri yo'q qilinsa, darhol nomoyon bo'ladi.

Biologiyadan ma'lumki, simbiozda turli organizmlarning o'zaro ta'siri butunning foydasi uchun sodir bo'ladi. Xuddi shu narsa shaharda ham kuzatilmoqda. Turli funktsiyalarning jismoniy yaqinlashishi ularning har biri yaxshiroq namoyon bo'lishiga imkon beradi. Masalan, kechki spektakllarga tashrif buyuruvchilar yaqin atrofdagi restoranga borishdan xursand bo'lishadi. Agar do'konlar restoranlarga yaqin bo'lsa, faqat tushlik qilish uchun kelgan odamlar bir vaqtning o'zida biror narsa sotib olishadi yoki teatrga kirishadi, chunki bu xususiyatlar yonma-yon joylashgan. Aksincha, turar-joy funktsiyasini biznes mahallalaridan tashqariga olib chiqing va kechqurun soat beshdan keyin ular cho'llab va oxir-oqibat xavfli bo'lib qoladilar. Boshqa funktsiyalarning hayotiy qo'llab-quvvatlashidan mahrum bo'lgan bunday kvartal o'ladi.

Shaharda turli yoshdagi minglab odamlar yashaydi - ularning har biri o'z turmush tarzi, qiziqishlari, odatlari, munosabatlariga ega va ularning barchasi turli ehtiyojlariga mos shahar muhitiga muhtoj. Shahar to'qimasi ushbu turli ehtiyojlarni to'g'ri qondirish va ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tashkil qilish uchun etarlicha keng qamrovli va boy bo'lishi kerak. Ko'p funktsiyali tuzilmalar bunday o'zaro ta'sir uchun asos yaratishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Чеснокова, О.Г. Многофункциональные комплексы: учебно-методический комплекс Министерство образования и науки Росс. Федерация; Волгогр. государственный архитектор-строит ун.-т. Волгоград: ВолГАСУ, 2011.
2. Цайдлер, Э. Многофункциональная архитектура / Э. Цайдлер. М. : Стройиздат, 1988. 152 с.
3. Никонов, Н.Н. Большепролетные покрытия. Анализ и оценка : учебное пособие для ву-зов / Н.Н. Никонов. 2-е изд., доп. и перераб. М. : АСВ, 2000. 400 с.
4. Архитектура : учебник / Т.Г. Маклакова, С.М. Нанасова, В.Г. Шарапенко, А.Е. Балакина. М. : АСВ, 2004. 464 с.
5. Сафарова, И. А., & Суюнова, Н. А. (2023). ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ЧАЙХАНЫ НА ВОСТОКЕ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 18(8), 111-119.
6. Gayratovna, I. D., & Zilola, A. (2022). Leisure Parks in the Regional Centers of the Samarkand Region. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 9, 68-69.